

Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Çevre Eğitimi Açısından Analizi

The Analysis Of Social Studies Curriculum In Terms Of Environmental Education

Talip ÖZTÜRK, Filiz ZAYİMOĞLU ÖZTÜRK

Ordu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Ordu

Makalenin Geliş Tarihi : 29.11.2013

Yayına Kabul Tarihi: 29.07.2015

Özet

Bu araştırmanın amacı, Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Sosyal Bilgiler 4.-5. ve 6.-7. sınıflar Öğretim Programlarında çevre eğitiminin yerini programın temel öğelerinden genel amaçlar, vizyon, kazanımlar, kavramlar, beceriler ve değerler bağlamında analiz etmektir. Araştırmada, Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının çevre eğitimi açısından analiz edilmesi amacıyla nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre, Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında yer alan 17 genel amaçtan 4'ünün çevre içerikli olduğu, vizyonunda çevre eğitiminin yerine yönelik ise "yaşadığı çevreye duyarlı vatandaş yetiştirmek" ifadesinin yer aldığı, çevre içerikli kazanımların tüm kazanımlara oranının %18.3 olduğu ve öğretim programında çevre içeriğine %21.7'lik oran ile en fazla yer verilen sınıf düzeyinin ise 5. sınıf olduğu, programda yer alan kavram, değer ve becerilerde çevre ile ilgili içeriğe her sınıf düzeyinde mutlaka yer verdiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Çevre Eğitimi, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, Doküman İncelemesi

Abstract

The purpose of this study is to analyze the place of environmental education in 4. 5. 6. and 7th grades Primary School Social Studies Curriculum which is implemented by Ministry of National Education within the context of general aims, vision of the curriculum, expectations, concepts, skills and values which are the basic elements of the curricula. In the study, document analysis method was used to examine the curriculum document in terms of environmental education. According to the findings, it has been reached that social studies curriculum includes 4 of 17 aims environmental-related, its vision statement has "education citizen that are sensible to the environment he/she lives" which is environment-related, environment-related expectations are %18.3 of the all expectations, the most environment-related grade is the 5th with the rate of %21.7 in terms of environment-related expectations, and considerable amount of curriculum concepts, values and skill are environment-related.

Keywords: Environmental Education, Social Studies Curriculum, Document Analysis

1. Giriş

İnsanoğlunun yaşadığı ortamı çeşitli müdahalelerle düzenleme isteği insanlık tarihi kadar eskidir. Fiziksel, sosyal, kültürel ve doğal çevreye yönelik yapılan bu müdahaleler, bilinçli ya da bilinçsiz davranışlarla gerçekleşmektedir. İnsanların daha konforlu bir yaşam sürme ve günlük hayatlarını kolaylaştırma istekleri bu müdahaleleri gerekli hale getirmektedir. Bu durum, insanların temel gereksinimleri olan beslenme ve barınma gibi fiziksel ihtiyaçlardan başlayarak, güvende olma, değer görme ve lüks yaşam standartlarına sahip olma gibi üst düzey ihtiyaçlara kadar farklılaşan şekillerde karşımıza çıkmaktadır. İnsanlar ihtiyaçlarının her birini yerine getirirken, bir şekilde içinde yaşadığı çevre bu durumdan etkilenmekte ve beraberinde çevre sorunlarını gündeme getirmektedir.

Çevre, “*bir canlıyı veya canlı topluluğunu yaşamları boyunca etkileyen her türlü, canlı ve cansız faktörlerin tümü*” (Erten, 2005: 5) olarak tanımlanmakta iken; çevre sorunları da “*doğal çevreye insan müdahalesi sonucunda ortaya çıkan problemleri ve doğal çevrenin insan topluluklarını etkileyen yönleri*” (Demirkaya, 2006: 208) şeklinde ifade edilmektedir. Bu bağlamda çevreyi etkileyen ve çevre sorunlarına neden olan unsur insan faktörüdür. Dolayısıyla çevre sorunlarının çözüm kaynağı da insanın kendisinde aranmalıdır.

İnsanların yaşadıkları çevreyi korumaları için sorumluluk kazanmaları yani onlarda çevre bilincinin geliştirilmesi oldukça önemlidir. Çevre bilincinde amaçlanan çevre bilgisi, çevreye olan tutum ve çevreye yararlı davranışlardır. Bu bilinçlenme sürecinin gerçekleşmesi, ancak bireysel davranışların değişmesiyle, davranışların değişmesi ise tutum, bilgi ve değer yargılarının değişmesi ile mümkündür (Aksoy ve Karatekin, 2011; Karatekin ve Aksoy, 2012). Çevreye karşı olumlu tutum, bilinç ve değer yargılarının kazanılması ihtiyacı, etkin bir çevre eğitimini zorunlu hale getirmektedir (Özer, 1991; Soran ve diğ. 2000; Altın, Bacanlı ve Yıldız, 2002). Çevre eğitimi, “*çevrenin biyolojik, fiziksel, sosyal, ekonomik boyutlarından kaynaklanan karmaşık yapısını kavratarak, günümüzde ve gelecekte karşılaşılabileceğimiz çevre problemlerini kişisel veya toplumsal olarak çözebilmek için davranış değişikliğinin kazandırılması*” (Küçükçankurtaran, 2008: 176) şeklinde ifade edilmektedir. Erten (2004)’e göre ise çevre eğitimi “*çevrenin korunması için tutumların, değer yargılarının, bilgi ve becerilerin geliştirilmesi ve çevre dostu davranışların gösterilmesi ve bunların sonuçlarının görülmesi sürecidir*”. Bu tanımlamalardan anlaşılacağı üzere, çevre eğitiminin temelinde doğayı ve doğal kaynakları korumaya, bilgi vermenin yanında aynı zamanda insan davranışını da etkilemek bulunmaktadır. Olumlu ve kalıcı davranış değişiklikleri kazandırmak ve sorunların çözümünde bireylerin aktif katılımını sağlamak çevre eğitiminin temel hedefleri arasındadır. Buradan hareketle çevre eğitimiyle, “*Çevrenin ve çevre sorunlarının farkına varma ve duyarlılık geliştirme, çevre ve çevre sorunları hakkında bilgi sağlama, çevre ile ilgili olumlu ve gerçekçi tutumlar geliştirilmesini sağlama, çevrenin geliştirilmesi, korunması için gerekli güdülemeyi geliştirme ve besleme, çevreyi ve çevre sorunlarını belirleme, anlama ve çözme işlem*

ve yaklaşımlarında becerilerin, yaklaşımların geliştirilmesi, çevrenin oluşumuna, korunmasına ve sorunlarının çözümüne katılımın sağlanmasının” (Özoğlu, 1993) amaçlandığı görülmektedir. Ayrıca çevre eğitiminin; çevre bilinci, doğal çevreyi koruma ve kullanma ile ilgili duyarlılığı geliştirmek ve bireyin çevresiyle uyum içerisinde yaşayacağı bilgi, beceri ve davranışları kazanması, su tüketiminden çöp üretimine, enerji tüketiminden doğal kaynak kullanımına kadar her konuda sorumluluk sahibi bireyler yetiştirmek ve sorunların çözümünde aktif katılımın sağlanması (Başal, 2003: 366) amacına yönelik olduğu belirtilmektedir.

Çevre eğitimine yönelik olarak genellikle üç farklı yaklaşımdan söz edilmektedir. Bunlar; “Çevre yönetimi ve kontrolü için eğitim”, “Çevre bilinci ve yorumu için eğitim” ve “sürdürülebilirlik için eğitim” (Huckle, 1993: 61) şeklindedir. Bu yaklaşımlar içinde, çevre eğitimcilerinin ve uluslararası konferans raporlarının önemle üzerinde odaklandığı yaklaşımın sürdürülebilirlik için eğitim yaklaşımı olduğu bilinmektedir. “Sürdürülebilirlik” ve “Çevre Eğitimi” kavramları birbirleriyle doğrudan ilgilidir ve bu nedenle eğitim sisteminde sürdürülebilir çevre eğitimi açısından gerekli tutum, değer, anlayış ve becerilere sahip bireylerin yetiştirilmesi en önemli unsurlardan birisi haline gelmiştir. UNESCO’ya göre “Sürdürülebilir Kalkınma İçin Eğitim” bilgiyi pasif olarak almaktan çok, bu konuda beceri, tutum, değer ve anlayış geliştirmekle sağlanabilir (Tanrıverdi, 2009: 81).

Sürdürülebilirlik için çevre eğitimi yaklaşımının gerçekleştirilebilmesi, çevre eğitiminin evde aile ortamında kazandırılan çevre anlayışı ile başlayıp, okulöncesi ve diğer kurumlarda verilen örgün eğitim yoluyla geliştirilmesini gerektirmektedir. Çevre eğitimi, öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor alanlarına hitap eden bir eğitim olduğu için bireylere çevreyle ilgili bilgiler aktarılırken çevreye yönelik tutumlarının gelişmesinin yanında, bu tutumların davranışa dönüşmesi de beklenmektedir.

Örgün eğitim kurumlarında verilen çevre eğitiminin amacına ulaşabilmesindeki en önemli faktörlerden biri ise öğretmenlerin uygulamakla mükellef oldukları öğretim programlarının içeriklerinin de çevre eğitimine yeterince ve detaylı yer vermesi yani konunun yasallaştırılmasıdır. Öğretim Programları içerisinde çevre konularına yer verilmesi çevre eğitime gerekli önemin verildiğini göstermesi bakımından önem arz etmektedir.

Eğitim sistemimizin öğretim programlarında değinilen sosyal ve doğal bilimler, insan ve çevre ilişkileri, doğal kaynaklar ve kullanımı ile ilgili konularla ulaşılmak istenen hedef; çevre bilinci kazanmış ve bu konuda bilgiyle yüklenmek yerine, çevreye duyarlı ve olumlu davranışlar edinmiş vatandaş yetiştirmektir. Ülkemiz eğitim sistemine bakıldığında çevre eğitime yönelik özel bir ders olmadığı görülmekte ve çevre konusunun ilköğretim düzeyinde Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve özellikle Fen ve Teknoloji dersi öğretim programlarında yer aldığı görülmektedir. Ancak çevre bilinci ve çevre eğitiminin okullarda gelenekselleşmiş fen eğitimi programlarıyla gerçekleştirilemeyeceği ve yetersiz olduğu çeşitli araştırmacılar tarafından belirtilmektedir.

(Leeming and Porter, 1997; Bradkey, Waliczek and Zajicek, 1999). Çevre eğitimiyle sürdürülebilir bir anlayışın hayata geçirilmesi için, okullarda çocuğa yönelik sunulan eğitim hizmetinin öğretim programlarıyla desteklenmesi etkili ve kalıcı öğrenmenin vazgeçilmez unsurudur.

Eğitim sistemimizde ilköğretim düzeyindeki çevre ve çevre eğitimi ile ilgili konulara yer veren öğretim programlarından bir tanesi de Sosyal Bilgiler Öğretim Programıdır. Bu bağlamda bu çalışmada, ilköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim programlarında çevre eğitiminin yeri; öğretim programının genel amaçları, vizyonu, kazanımlar ile öğretim programını oluşturan unsurlardan beceri, değer ve kavramlar açısından ele alınmış ve programlar içerisinde çevre eğitiminin yeri mevcut durumun ortaya konulması amacıyla analiz edilmiştir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki alt amaçları belirten sorulara cevap aranmıştır:

1. Sosyal Bilgiler 4-5. ve 6-7. sınıflar öğretim programlarının genel amaçlarında çevre eğitime nasıl yer verilmiştir?
2. Sosyal Bilgiler 4-5. ve 6-7. sınıflar öğretim programlarının vizyonunda çevre eğitime nasıl yer verilmiştir?
3. Sosyal Bilgiler 4-5. ve 6-7. sınıflar öğretim programlarını oluşturan kazanımlarda çevre eğitime nasıl yer verilmiştir?
4. Sosyal Bilgiler 4-5. ve 6-7. sınıflar öğretim programlarında yer alan çevre eğitimi içerikli kazanımların sınıf düzeylerine göre karşılaştırılması nasıldır?
5. Sosyal Bilgiler 4-5. ve 6-7. sınıf öğretim programlarını oluşturan beceri, değer ve kavramlarda çevre eğitime nasıl yer verilmiştir?

2. Yöntem

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi yöntemi, araştırmanın amacına yönelik kaynaklara ulaşmada ve elde edilecek verilerin tespit edilmesinde kullanılır (Çepni, 2007). Doküman incelemesi, çalışılacak konular ile ilgili olarak yazılı ve basılı belgelerin analizini içerir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Ayrıca bu yöntem “*mevcut kayıt ya da belgelerin, veri kaynağı olarak, sistemli incelenmesi*” olarak tanımlanmaktadır (Karasar, 2007: 183). Bu çalışmada incelenen dokümanlar, İlköğretim 4.5.6.7. sınıflar Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarıdır. Elde edilen bulguların uygunluğu ile ilgili olarak, sosyal bilgiler eğitimi alanında uzman olan 5 akademisyen ve MEB’de görev yapan 3 öğretmenin görüşlerine başvurulmuş ve uzman görüşleri doğrultusunda analiz yapılmıştır.

3. Bulgular

Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Genel Amaçlarında Çevre Eğitimi İle İlgili Bulgular

Araştırmanın birinci alt amacı gereği, Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının genel amaçlarında çevre eğitiminin yerine yönelik olarak Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının 17 genel amacı (MEB, 2005a; MEB, 2005b) incelenmiş ve bazı amaçların doğrudan, bazı amaçların ise dolaylı bir şekilde çevre eğitimine vurgu yaptığı görülmüştür. Çevre eğitimine vurgu yapan bu amaçlar aşağıda verilmiştir:

1. Yaşadığı çevrenin ve dünyanın coğrafi özelliklerini tanıyarak, insanlar ile doğal çevre arasındaki etkileşimi açıklar (6. Genel Amaç).
2. Katılımın önemine inanır, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için kendine özgü görüşler ileri sürer (14. Genel Amaç).
3. Farklı dönem ve mekânlardaki toplumlararası siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik etkileşimi analiz eder (16. Genel Amaç).
4. İnsanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık gösterir (17. Genel Amaç).

Programda belirtilen genel amaçlara bakıldığında, çevre içerikli amaçların çevreyi tanıma ve anlama, çevre ve insan arasındaki etkileşimi anlama ve çevre ile ilgili konulara duyarlı olma gibi konularda yoğunlaştığı söylenebilir. Belirtilen bu amaçlardan ilki çevre eğitimine doğrudan vurgu yaparken, diğer iki amacın ise dolaylı vurgu yaptığı görülmektedir. Çevre eğitimine doğrudan vurgu yapan, bireyin çevresini ve dünyayı tanımasını, insanlarla doğal çevrenin etkileşimini açıklamalarını amaçlayan ifadenin öğrenme düzeyleri arasında bilişsel düzeyi hedeflediği görülmektedir. 14. ve 17. genel amaçlar ise duyuşsal alana ilişkin hedeflerle ilişkilendirilebilir. Çevre eğitiminin bilişsel alandan çok duyuşsal alana hitap eden bir anlayışa sahip olması nedeniyle bu amacın değer verme ve koruma gibi unsurları içermemesinin içerik anlamında yetersiz olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Bu dört amacın doğrudan veya dolaylı bir şekilde çevre eğitimi konu alınmasına rağmen, çevre eğitimi yaklaşımlarından en önemlisi olan sürdürülebilir eğitim bağlamında hedeflenen kitleye tam olarak ulaşamadığı düşünülmektedir.

Yukarıda çevre eğitimine dolaylı vurgu yaptığı belirlenen Sosyal Bilgiler Öğretim programının öğretiminde yer alan 16. genel amaçta geçen “*farklı dönem ve mekân*” ve “*toplumlararası etkileşim*” ifadelerinin dolaylı bir şekilde çevreye ve çevre eğitimine vurgu yaptığı düşünülmektedir. Çünkü mekânla insanın etkileşimi çevreyi tanımayı gerektirir. Bir diğer amaçta ise bireyin “ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermesi” ifadesi, çevre sorunlarının hem ülkemizi hem de dünyayı ilgilendiren bir sorun olması nedeniyle bu maddenin çevre sorunları ve çevreye dair konuları, dolayısıyla çevre eğitimi içerdiği değerlendirilmektedir.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının Vizyonunda Çevre Eğitimi İle İlgili Bulgular

Sosyal Bilgiler Öğretim Programının vizyonu; “21. yüzyılın çağdaş, Atatürk ilkeleri ve inkılâplarını benimsemiş, Türk tarihini ve kültürünü kavramış, temel demokratik değerlerle donanmış ve insan haklarına saygılı, yaşadığı çevreye duyarlı, bilgiyi deneyimlerine göre yorumlayıp sosyal ve kültürel bağlam içinde oluşturan, kullanan ve düzenleyen (eleştirel düşünen, yaratıcı, doğru karar veren), sosyal katılım becerileri gelişmiş, sosyal bilimcilerin bilimsel bilgiyi üretirken kullandıkları yöntemleri kazanmış, sosyal yaşamda etkin, üretken, haklarını ve sorumluluklarını bilen, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını yetiştirmektedir.” şeklinde belirtilmiştir (MEB, 2005a; MEB, 2005b).

Araştırmanın alt amaçlarından biri olan Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının vizyonunda çevre eğitiminin yerine yönelik olarak vizyon ifadesi incelendiğinde “yaşadığı çevreye duyarlı” olma ifadesi dikkat çekmektedir. Bu bağlamda Sosyal Bilgiler Öğretim Programının yaşadığı çevreye duyarlı vatandaşlar yetiştirmek anlayışını benimsemiş olmasının çevre eğitimi açısından önemli bir vurgu olduğu düşünülmektedir.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının Kazanımlarında Çevre Eğitimi

Araştırmanın bu kısmında alt amaçlardan biri olan Sosyal Bilgiler öğretim programlarının kazanımlarında çevre eğitiminin yerine yönelik ilköğretim 4.-7. sınıflarda okutulmakta olan Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında yer alan çevre eğitimi içerikli olduğu belirlenen kazanımlara ait bulgulara yer verilmiştir. Söz konusu bulgular aşağıda sınıf düzeylerinde ayrı tablolarla ve sınıf düzeylerine göre çevre içerikli kazanımların oransal karşılaştırılması grafiklerle sunulmuştur.

Dördüncü Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Çevre İçerikli Kazanımlar

Aşağıda 4. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan çevre içerikli olduğu tespit edilen kazanımlara yer verilmiştir.

Tablo 1. Dördüncü Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Çevre İçerikli Kazanımlar

Öğrenme Alanı	Ünite	Kazanımlar
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	3*. Yaşadığımız Yer	6**. Çevresinde gördüğü doğal ve beşerî unsurları ayırt eder. 8. Doğal afetler karşısında hazırlıklı olur.
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	4. Üretimden Tüketime	3. Mevcut kaynaklarla ihtiyaçlarını ilişkilendirir.

Öğrenme Alanı	Ünite	Kazanımlar
Bilim, Teknoloji ve Toplum	5. İyi ki Var	4. Teknolojik ürünlerin hayatımızda ve çevremizde yaptığı değişiklikleri dikkate alarak geçmişle bugünü karşılaştırır. 5. Çevresindeki ihtiyaçlardan yola çıkarak kendine özgü ürünler tasarlar. 6. Teknolojik ürünleri kendisine, başkalarına ve doğaya zarar vermeden kullanır.
Gruplar, Kurumlar, Sosyal Örgütler	6. Hep Birlikte	2. Ön bilgi ve yaşantısını kullanarak çevresindeki belli başlı sosyal problemler ya da ihtiyaçlarla grup, kurum ve sosyal örgütleri ilişkilendirir.

*Ünite numaraları programda geçtiği şekliyle verilmiştir.
** Kazanım numaraları programda geçtiği şekliyle verilmiştir.

Tablo 1 incelendiğinde, 4. sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan 8 öğrenme alanında bulunan 8 ünitenin 4'ünde, çevre konusuyla ilişkilendirilmiş toplamda 7 kazanımın yer aldığı görülmektedir. Söz konusu kazanımlar çevredeki doğal ve beşeri unsurları ayırt etme, doğal afetlere karşı hazırlıklı olma, mevcut kaynaklarla ihtiyaçlarını ilişkilendirme, teknolojik ürünlerin çevremizde yaptığı değişiklikleri dikkate alma ve teknolojik ürünleri kendisine, doğaya zarar vermeden kullanmanın önemini vurgulamaktadır.

Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Çevre İçerikli Kazanımlar

Aşağıda 5. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan çevre içerikli olduğu tespit edilen kazanımlara yer verilmiştir.

Tablo 2. Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Çevre İçerikli Kazanımlar

Öğrenme Alanı	Ünite	Kazanımlar
Kültür ve Miras	2. Adım Adım Türkiye	1. Çevresindeki ve ülkemizin çeşitli yerlerindeki doğal varlıklar ile tarihi mekânları, nesnelere ve yapıtları tanıır. 2. Yaşadığı bölgede görülen iklimin, insan faaliyetlerine etkisini, günlük yaşantısından örnekler vererek açıklar. 3. Yaşadığı bölgedeki insanların yoğun olarak yaşadıkları yerlerle coğrafi özellikleri ilişkilendirir.
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	3. Bölgemizi Tanyalım	4. Yaşadığı bölgedeki insanların doğal ortamı değiştirme ve ondan yararlanma şekillerine kanıtlar gösterir. 5. Yaşadığı bölgede görülen bir afet ile bölgenin coğrafi özelliklerini ilişkilendirir. 6. Kültürümüzün sözlü ve yazılı öğelerinden yola çıkarak, doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklerdir. 7. Yaşadığı bölgede görülen doğal afetlere neden olan uygulamaları fark eder.
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	4. Ürettiklerimiz	2. Yaşadığı bölgedeki ekonomik faaliyetler ile coğrafi özellikleri ilişkilendirir.
Bilim, Teknoloji ve Toplum	5. Gerçekleşen Düşler	2. Buluşların ve teknolojik ürünlerin toplum hayatımıza etkilerini tartışır.

Tablo 2 incelendiğinde, 5. sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan 8 öğrenme alanında bulunan 8 ünitenin 4 tanesinde çevre içerikli toplamda 10 kazanımın yer aldığı görülmektedir. Söz konusu kazanımlar çevredeki doğal varlıkları tanıma,

iklimin insan faaliyetlerine etkisini açıklama, insanların yoğun olarak yaşadıkları yerlerle coğrafi özellikleri ilişkilendirme, insanların doğal ortamı değiştirme ve ondan yararlanma biçimlerine kanıt gösterme, yaşadığı bölgede görülen afet ile bölgenin özelliklerini ilişkilendirme, doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkisine etkisini örnekendirme, doğal afetlere neden olan uygulamaları fark etme ve ekonomik faaliyetlerle coğrafi özellikleri ilişkilendirmenin önemini vurgulamaktadır.

Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Çevre İçerikli Kazanımlar

Aşağıda 6. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan çevre içerikli olduğu tespit edilen kazanımlara yer verilmiştir.

Tablo 3. Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Çevre İçerikli Kazanımlar

Öğrenme Alanı	Ünite	Kazanımlar
Birey ve Toplum	1.Sosyal Bilgiler Öğreniyorum	1. Yakın çevresindeki bir örnekten yola çıkarak bir olayın çok boyutluluğunu fark eder.
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	2.Yeryüzünde Yaşam	3. Dünyanın farklı doğal ortamlarındaki insan yaşantılarından yola çıkarak, iklim özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.
Kültür ve Miras	3. İpek Yolunda Türkler	2. Orta Asya ilk Türk devletlerinin kültürel özellikleriyle yaşadıkları yerlerin coğrafi özelliklerini ilişkilendirir.
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	4. Ülkemizin Kaynakları	4. Doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin insan yaşamına etkilerini tartışır.
Küresel Bağlantılar	5.Ülkemiz ve Dünya	2. Ülkemizin diğer ülkelerle olan ekonomik ilişkilerini, kaynaklar ve ihtiyaçlar açısından değerlendirir. 4. Ülkemizin diğer ülkelerle doğal afetlerde ve çevre sorunlarında dayanışma ve iş birliği içinde olmasının önemini fark eder.

Tablo 3 incelendiğinde, 6. sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan 7 öğrenme alanında bulunan 7 ünitenin 5 tanesinde çevre içerikli toplamda 6 kazanımın yer aldığı görülmektedir. Söz konusu kazanımlar çevresindeki bir olaydan yola çıkarak bir olayın çok boyutluluğunu fark etme, dünyanın farklı doğal ortamlarındaki insanların yaşantılarından iklim özellikleri hakkında çıkarımda bulunma, doğal kaynakların bilinçsiz kullanımının insan hayatına etkisini tartışma, ülkemizin diğer ülkelerle çevre sorunları ve doğal afetlerde dayanışma içinde olmasının önemi vurgulanmaktadır.

Yedinci Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Çevre İçerikli Kazanımlar

Aşağıda 7. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan çevre içerikli olduğu tespit edilen kazanımlara yer verilmiştir.

Tablo 4. Yedinci Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Çevre İçerikli Kazanımlar

Öğrenme Alanı	Ünite	Kazanımlar
İnsanlar, yerler ve Çevreler	2.Ülkemizde Nüfus	1. Görsel materyaller ve verilerden yararlanarak Türkiye’de nüfusun dağılışımın neden ve sonuçlarını tartışır. 4. Örnek incelemeler yoluyla göçün neden ve sonuçlarını tartışır.
Kültür ve Miras	3. Türk Tarihinde Yolculuk	5. Şehir incelemesi yoluyla, Türk kültür, sanat ve estetik anlayışındaki değişim ve sürekliliğe ilişkin kanıtlar gösterir.
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	5.Ekonomi ve Sosyal Hayat	1. Üretimde ve yönetimde toprağın önemini tarihten örneklerle açıklar. 4. Tarihten ve günümüzden örnekler vererek üretim teknolojisindeki gelişmelerin sosyal ve ekonomik hayata etkilerini değerlendirir.
Güç, Yönetim ve Toplum	6. Yaşayan Demokrasi	4. Siyasî partilerin, sivil toplum örgütlerinin, medyanın ve bireylerin, gündemi ve yönetimin karar alma süreçlerini ne şekilde etkilediğini örnekler üzerinden tartışır.
Küresel Bağlantılar	7.Ülkeler Arası Köprüler	2.Küresel sorunlarla uluslararası kuruluşların kuruluş amaçlarını ilişkilendirir. 3.Küresel sorunların çözümlerinin yaşama geçirilmesinde kişisel sorumluluğunu fark eder. 4.Düşünce, sanat ve edebiyat ürünlerinin, doğal varlıkların ve tarihi çevrelerin ortak miras ögesi olarak yaşatılmasında insanlığın sorumluluğunun farkına varır.

Tablo 4 incelendiğinde, 7. sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan 7 öğrenme alanında bulunan ünitelerden 5 tanesinde çevre içerikli toplamda 9 kazanımın yer aldığı görülmektedir. Söz konusu kazanımların göçün nedenlerini ve sonuçlarını tartışma, üretimde ve tüketimde toprağın önemini açıklama, küresel sorunlarla kuruluşların kuruluş amaçlarını ilişkilendirme, küresel sorunların çözümlerinin yaşama geçirilmesinde kişisel sorumluluğu fark etme, düşünce sanat ve edebiyat ürünlerinin ortak miras ögesi olarak yaşatılmasında insanlığın sorumluluğunu fark etme şeklinde olduğu görülmektedir.

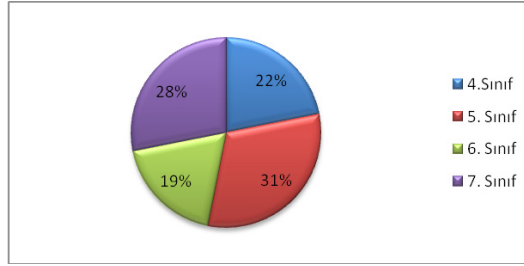
Sınıf Düzeylerine Göre Çevre İçerikli Kazanımların Karşılaştırılması

Bu bölümde, araştırma alt amaçları doğrultusunda yukarıda sınıf düzeylerinde tespit edilen çevre içerikli kazanımların karşılaştırılması; çevre içerikli kazanımların sınıf düzeylerine göre birbirine oranı ve çevre içerikli kazanımların sınıf düzeylerine göre program kazanımlarının tümüne oranı şeklinde iki yaklaşımla ele alınmıştır.

Çevre İçerikli Kazanımların Sınıf Düzeylerine Göre Birbirleriyle Karşılaştırılması

Araştırma bulgularına göre, Sosyal Bilgiler Öğretim Programında çevre içerikli olduğu tespit edilen kazanımların frekansları (*f*); 4. sınıf düzeyinde 7 kazanım, 5. sınıf düzeyinde 10 kazanım, 6. sınıf düzeyinde 6 kazanım ve 7. sınıf düzeyinde ise 9 kazanım şeklindedir. Bu bulgular doğrultusunda sınıf düzeylerinin birbirleriyle karşılaştırılmasını somutlaştırmak amacıyla aşağıdaki grafik sunulmuştur.

Grafik 1. Çevre İçerikli Kazanımların Sınıf Düzeyleri Açısından Dağılımı

Grafik 1 incelendiğinde, Sosyal Bilgiler Öğretim programlarında çevre içerikli konulara %31 oranıyla en fazla 5. sınıf düzeyinde yer verildiği, daha sonra sırasıyla 7. sınıf, 4. sınıf ve 6. sınıflarda kazanımların bulunduğu görülmektedir.

Çevre İçerikli Kazanımların Sınıf Düzeylerine Göre Program Kazanımlarının Tümüyle Karşılaştırılması

Araştırmanın bu kısmında, Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında yer alan sınıf düzeylerine göre tüm kazanımların çevre içerikli kazanım sayıları ile karşılaştırılmasına yer verilmiştir. Çevre içerikli kazanımların sınıf düzeylerine göre program kazanımlarına oranı tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. Çevre İçerikli Kazanımların Sınıf Düzeylerine Göre Program Kazanımlarına Oranı

Sınıf Düzeyleri	Çevre İçerikli Kazanımlar		Programlardaki Kazanımlar	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
4. Sınıf	7	15.2	46	100
5. Sınıf	10	21.7	46	100
6. Sınıf	6	13.9	43	100
7. Sınıf	9	15.6	39	100
Toplam	32	18.3	174	100

Tablo 5'te, Sosyal Bilgiler Öğretim programlarında çevre içerikli olduğu tespit edilen kazanımların sınıf düzeylerinde frekans (*f*) ve yüzdeleri (%) ile programlardaki tüm kazanımların sınıflar düzeyinde frekans (*f*) ve yüzdelerine (%) yer verilmiştir. Tablo 5 incelendiğinde, 4.sınıf düzeyinde toplamda 46 kazanım olduğu ve bunlardan %15.2'sinin (7'sinin) çevre içerikli olduğu; 5. sınıf düzeyinde toplamda 46 kazanım olduğu ve bunların %21.7'sinin (10'unun) çevre içerikli olduğu, 6.sınıf toplamda 43 kazanım olduğu ve bunların %13,9'unun (6'sının) çevre içerikli olduğu ve 7. sınıf düzeyinde ise toplamda 39 kazanım olduğu ve bunların %15,6'sının (9'unun) çevre içerikli olduğu tespit edilmiştir. Bu veriler ışığında sınıf düzeyleri dikkate alındığında çevre eğitimiyle ilgili konulara en çok 5. sınıf düzeyinde (%21.7), en az ise 6. sınıf düzeyinde (%13,9) yer verildiği ifade edilebilir. Ayrıca Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında tüm sınıf düzeylerinde toplam 174 kazanım olduğu ve bu kazanım-

lardan 32 tanesinin yani %18.3'ünün çevre içerikli kazanımlar olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının Kavram, Beceri ve Değerlerinde Çevre Eğitimi

Bu bölümünde araştırmanın alt amaçlardan biri olarak Sosyal Bilgiler öğretim programlarının öğelerinden olan kavram, beceri ve değerlerde çevre eğitiminin yerine yönelik ilköğretim 4.-7. sınıflarda okutulmakta olan Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında yer alan çevre eğitimi içerikli olduğu tespit edilen kavram, beceri ve değerlere ilişkin bulgular uzman görüşleri doğrultusunda elde edilmiştir.

Çevre İçerikli Kavramlar: Sosyal Bilgiler Öğretim Programını oluşturan öğelerden biri olan “Kavramlar” sınıf düzeylerine göre uzman görüşleri doğrultusunda çevre ile ilgili olmaları bakımından incelenmiş ve bulgular tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6. Sosyal Bilgiler 4.-5. ve 6.-7. Sınıflar Öğretim Programlarında Yer Alan Çevre İçerikli Kavramlar

Kavramlar	Sınıf Düzeyleri				Kavramlar	Sınıf Düzeyleri			
	4	5	6	7		4	5	6	7
Afet	⊙	⊙	⊙	-	İsraf	○	○	⊙	⊙
Beşeri ortam	⊙	⊙	⊙	⊙	Kaynak	○	⊙	⊙	⊙
Bölge	○	⊙	⊙	⊙	Kentleşme	-	○	-	-
Coğrafi konum	-	-	⊙	⊙	Kıta	○	○	⊙	-
Çevre	⊙	⊙	⊙	⊙	Küresel sorun	-	-	○	⊙
Çevre kirliliği	○	⊙	⊙	⊙	Nüfus		○	⊙	⊙
Dayanışma	⊙	⊙	⊙	⊙	Okyanus	-	-	○	⊙
Değer	○	⊙	⊙	⊙	Sorumluluk	⊙	⊙	⊙	⊙
Değişim ve süreklilik	○	⊙	⊙	⊙	Şehirleşme	-	○	⊙	⊙
Doğal kaynaklar	-	○	⊙	⊙	Tasarruf	⊙	⊙	⊙	⊙
Doğal ortam	⊙	⊙	⊙	⊙	Turizm	-	○	⊙	⊙
Enerji	-	○	⊙	⊙	Tüketim	○	⊙	⊙	⊙
Etkin yurttaş	○	⊙	-	-	Ulaşım	○	⊙	⊙	⊙
Göç	-	○	⊙	⊙	Üretim	○	⊙	⊙	⊙
Hava durumu	⊙	⊙	-	-	Verimlilik	-	○	-	-
Hava olayı	⊙	⊙	-	-	Yer	⊙	⊙	-	-
İklim	○	⊙	⊙	⊙	Yerleşme	○	⊙	⊙	⊙

Bu kavram **giriş** düzeyinde verilmektedir.

Bu kavram **geliştirme** düzeyinde verilmektedir.

Bu kavram, **pekiştirme** düzeyinde verilmektedir.

Tablo 6 incelendiğinde, 4. 5. 6. ve 7. sınıf düzeylerinde çevre ile doğrudan ilişkili olduğu tespit edilen toplam 34 kavrama ve bu kavramların öğretimindeki düzeylere yer verildiği görülmektedir. Söz konusu kavramların öğretimi sınıf düzeylerine göre farklılık göstermektedir. “Beşeri ortam, bölge, çevre, çevre kirliliği, dayanışma, de-

ger, değişim ve süreklilik, doğal ortam, iklim ve israf vb.” gibi bazı kavramlar tüm sınıflarda giriş, geliştirme ve pekiştirme düzeylerinde verilmesine rağmen; “afet, coğrafi konum, doğal kaynaklar, enerji, etkin yurttaş, göç, hava durumu, hava olayı, kentleşme, küresel sorun vb.” gibi kavramların bazen tek bazen iki bazen ise üç farklı sınıf düzeyinde verildiği görülmektedir.

Çevre İçerikli Değerler: Araştırma alt amaçları doğrultusunda Sosyal Bilgiler Öğretim Programını oluşturan öğelerden biri olan ‘Değerler’ çevre ile ilgili olmaları anlamında incelenmiş ve öğretim programlarında yer alan toplam 20 değerden 11 tanesinin çevre konusuyla ilgili olduğu tespit edilmiştir. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında çevre ile ilgili olduğu tespit edilen söz konusu değerler aşağıdaki gibidir;

- Dayanışma
- Duyarlılık
- Hoşgörü
- Sağlıklı olmaya önem verme
- Saygı
- Sevgi
- Sorumluluk
- Temizlik
- Yardımseverlik
- Barış
- Estetik

Yukarıda verilen değerlerin yanında Sosyal Bilgiler öğretim programında sıklıkla “doğrudan verilecek değer” ifadesinin her öğrenme alanında ve her ünite de vurgulandığı bilinmektedir. Bunun yanı sıra araştırmada görüş beyan eden uzmanlar bu değerlerin çevre eğitimi ile bağlantılı olduklarını ifade etmişlerdir. Programda belirtildiği şekliyle üniteler bazında yapılan analiz sonucunda sınıf düzeylerinde çevre içerikli olduğu tespit edilen doğrudan verilecek değerler tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Öğretim Programlarında Yer Alan Çevre İçerikli Doğrudan Verilecek Değerler

Sınıflar	Çevre İçerikli Doğrudan Verilecek Değerler
4	Doğa sevgisi, Temizlik, Sağlıklı olmaya önem verme, Yardımseverlik
5	Sorumluluk, Doğal çevreye duyarlılık, Dayanışma, Tarihsel mirasa duyarlılık
6	Doğal çevreye duyarlılık, Kültürel mirasa duyarlılık, Yardımseverlik
7	Barış

Tablo 7 incelendiğinde, her sınıf düzeyinde doğrudan verilecek değerlerde çevre ile ilgili değerlere yer verildiği görülmektedir. Özellikle ‘Doğal çevreye duyarlılık’ değerinin 5. ve 6. sınıf düzeyinde tekrar ettiği ve çeşitli şekillerde ‘duyarlılık’ değerinin ön plana çıkarıldığı söylenebilir. Ayrıca Sosyal Bilgiler öğretim programında çevreyle ilgili olduğu tespit edilen yukarıda verilen ‘sevgi ve saygı’ gibi değerlerin tablo 7’de sınıf düzeylerinde doğrudan verilecek değerler arasında yer almadığı dikkat çekmektedir.

Çevre İçerikli Beceriler: Araştırma alt amaçları doğrultusunda Sosyal Bilgiler Öğretim Programını oluşturan öğelerden biri olan ‘Beceriler’ çevre ile ilgili olmaları bakımından incelenmiş ve öğretim programlarında yer alan toplam 15 beceriden 9 tanesinin çevre konusuyla doğrudan ya da dolaylı bir şekilde ilgili olduğu uzman gö-

rüşleri doğrultusunda tespit edilmiştir. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında çevre ile ilgili olduğu tespit edilen söz konusu beceriler aşağıdaki gibidir;

- Sosyal Katılım Becerisi
- Eleştirel Düşünme Becerisi
- Yaratıcı Düşünme Becerisi
- Araştırma Becerisi
- Problem Çözme Becerisi
- Karar Verme Becerisi
- Girişimcilik Becerisi
- Gözlem Becerisi
- Mekânı Algılama Becerisi

Yukarıda verilen becerilerin yanında Sosyal Bilgiler öğretim programında sıklıkla ‘doğrudan verilecek beceri’ ifadesinin her öğrenme alanında ve her ünite de vurgulandığı bilinmektedir. Bu becerilerin sürdürülebilir çevre eğitiminin gerçekleştirilebilmesi açısından önemli olduğu düşünülmekte, dolayısıyla sosyal bilgiler dersi kapsamında yer alması olumlu olarak değerlendirilmektedir. Programda ifade edildiği şekliyle üniteler bazında yapılan analiz sonucunda sınıf düzeylerinde çevre içerikli olduğu tespit edilen doğrudan verilecek beceriler tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. Öğretim Programlarında Yer Alan Çevre İçerikli Doğrudan Verilecek Beceriler

Sınıflar	Çevre İçerikli Doğrudan Verilecek Beceriler
4	Mekânı algılama
5	Gözlem
6	Girişimcilik, Araştırma
7	Kalıp yargıları fark etme

Tablo 8 incelendiğinde, her sınıf düzeyinde doğrudan verilecek becerilerde çevre ile ilgili becerilere yer verildiği görülmektedir. 4. sınıf düzeyinde “mekânı algılama”, 5. sınıf düzeyinde “gözlem”, 6. sınıf düzeyinde “girişimcilik” ve “araştırma”, 7. sınıf düzeyinde ise “kalıp yargıları fark etme” becerilerinin Sosyal Bilgiler öğretim programında çevreyle ilgili olduğu tespit edilen beceriler olduğu dikkat çekmektedir.

4. Sonuç ve Tartışma

Bu çalışma, ülkemizde halen yürürlükte bulunan Sosyal Bilgiler 4.-5. ve 6.-7. sınıflar Öğretim Programlarının temel öğeleri olan genel amaçlar, vizyon, kazanımlar, kavramlar, beceri ve değerler bağlamında çevre eğitimine ne derecede yer verildiğini analiz etmek amacıyla yapılmıştır. Belirtilen bu amaç doğrultusunda araştırmadan elde edilen bulgulardan ulaşılan sonuçlar sırasıyla aşağıda verilmiştir.

Sosyal Bilgiler Öğretim programının genel amaçlarında çevre eğitiminin yerine yönelik elde edilen bulgular doğrultusunda programda yer alan 17 genel amaçtan sadece 4 tanesinin çevre içerikli olması ve sürdürülebilir bir çevre eğitimi anlayışı içermemesi genel amaçlar bağlamında çevre eğitiminin Sosyal Bilgiler öğretim programlarındaki yerinin yetersiz kaldığını göstermektedir. Tanrıverdi (2009) yaptığı çalışmalarda ülkemizdeki öğretim programlarında sürdürülebilir çevre eğitimi ile il-

gili konu ve kazanımların yetersiz olduğunu tespit etmesi bu araştırmanın bulgularını desteklemektedir. Çevre eğitimi ile sosyal bilgiler dersi arasındaki bağlantının az olması, bu konunun sadece fen ve teknoloji ile ilgisi olduğu yanlış düşüncesinden de kaynaklanıyor olabilir. Araştırma kapsamında elde edilen bulgulardan hareketle sosyal bilgiler dersinin, hem öğretmenlere hem de öğrencilere çevre eğitimi açısından çok önemli fırsatlar sağladığı görülmektedir.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programının vizyonunda, yani geleceğe bakış ifadesinde, çevre eğitiminin yerine yönelik ise “yaşadığı çevreye duyarlı vatandaş yetiştirmek” ifadesinin yer aldığı görülmektedir. Çevre eğitimiyle ilgili olarak verilen bu ifadenin, sosyal bilgiler öğretim programının küresel bir mesele olan çevre konusunda geleceğe ışık tutması anlamında önem verdiğini göstermesi açısından önem arz ettiği düşünülmektedir.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programının kazanımlarında çevre eğitimine yönelik olarak yapılan analiz sonucunda çevre içerikli kazanımların tüm kazanımlara oranı %18.3 olarak tespit edilmiş ve öğretim programında çevre içeriğine %21.7’lik oran ile en fazla yer verilen sınıf düzeyinin ise 5. sınıf olduğu görülmüştür. Sosyal Bilgiler Öğretim programlarında çevre ile ilgili kazanımlara belirtilen oranda yer verilmiş olsa da bu kazanımların içeriklerinin sürdürülebilir çevre eğitimi açısından yeterli duruma ilişkin çalışmaların yapılması ihtiyacı ortadadır. Ayrıca konu ile ilgili olarak çeşitli sınıf seviyeleri ve dersler bağlamında gerçekleştirilen çeşitli araştırmalarda (Sorran ve diğ., 2000; Morgil, Yılmaz ve Cingör, 2002; Yılmaz ve diğ., 2002; Atasoy ve Ertürk, 2008) öğrencilerin çevreye yönelik bilgi düzeylerinin ve tutumlarının düşük olduğu belirtilmiştir. Çevre içerikli kazanımlar; bilinçlenme, değer verme ve beceri geliştirerek bireyde davranış değişikliği oluşturmayı hedeflediği için teorik olmaktan çok uygulama yaparak gerçekleşebilecek kazanımlardır. Bu bağlamda önemli olan kazanımların hayata geçirilebilmesi için gerekli uygulamaların yapılabileceği ortamların öğrencilere sunulmasıdır.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programları oluşturan öğelerden kavram, değer ve becerilerde çevre eğitiminin yerine bakıldığında her üç ögenin içerisinde çevre ile ilgili konulara yer verildiği görülmüştür. Çevre konulu araştırmalar ve deneyimler, çevre eğitimi ile edinilen bilgilerin çoğu zaman bilişsel düzeyde kaldığını duyuş ve davranış düzeyine taşınmadığını göstermektedir. Çevre eğitiminde yaygın olarak vurgulanan “sadece sevilen korunur ve tanınan sevilir” ifadesinin kavram, beceri ve değer öğretimi anlamında önemli olduğu düşünülmektedir. Bu ifade de “tanınma” ifadesi ile çevre eğitiminde kavramları öğrenmenin önemine, “sevme” ifadesi ile de değer öğretiminin önemine vurgu yapılmaktadır. Birey, bildiği ve değer verdiği bir konuya karşı gerekli becerileri geliştirme eğiliminde olacağı için çevreye karşı duyarlı ve sorumluluk sahibi bireyler yetiştirmek ancak kavram, değer ve beceri öğretiminin doğru yapılmasıyla gerçekleştirilebilecektir. Bu bağlamda Sosyal Bilgiler Programlarında çevre ile ilgili kavram, beceri ve değerlere yer verilmesine rağmen sınıflar düzeyinde bu öğelerin nicelik ve nitelik bakımından artırılmasının yararlı olduğu düşünülmektedir.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında çevre eğitiminin yerine programı oluşturan öğelerden; genel amaçlar, vizyon, kazanımlar, kavram, değer ve beceriler açısından bütüncül olarak bakıldığında, çevre kavramının yakın çevre, çevre koruma ve çevreye duyarlılık şeklinde programlarda yer aldığı ve sınırları aşan bir konu olan çevrenin sınırlandırıldığı görülmektedir. Kapsayıcı ve uygulanabilir çevre eğitimi bağlantısının oluşturulması, sosyal bilgiler öğretim programı için zor ve zaman alıcı bir süreç olabilir. Fakat bu yolda alınan her mesafenin önemli bir aşama olduğu da unutulmamalıdır. Bu bulgular ve sonuçlar ışığında şu önerilerde bulunulabilir: Yerel ve ulusal olduğu kadar aynı zamanda küresel bir konu olan çevre konusuna öğretim programlarının daha geniş bir bakış açısı getirmesinin ve sürdürülebilir çevre eğitimine daha fazla yer vermesinin yararlı olacağı değerlendirilmektedir. Söz konusu programların revizyon çalışmalarında program geliştirme uzmanlarının çevre konusuna odaklanmaları dünyadaki diğer uygulamaların ve anlayışların alana yansıtılması konusunda önem taşımaktadır.

5. Kaynakça

- Aksoy, B. ve Karatekin, K. (2011). Farklı Programlardaki Lisans Öğrencilerinin Çevreye Yönelik Duyuşsal Eğilimleri. **Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Yıl 15 Sayı 3 URL: http://www.tsadergisi.org/Makaleler/1065185886_02.pdf adresinden 10 Haziran 2013 tarihinde erişilmiştir.
- Altın, M., Bacanlı, H. ve Yıldız, K. (2002). Biology teacher candidates' attitudes towards environment. Ankara: **5th National Science and Mathematics Congress Bulletin Book**.
- Atasoy, E. ve Ertürk, H. (2008). İlköğretim öğrencilerinin çevresel tutum ve çevre bilgisi üzerine bir alan araştırması. **Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi**, 10 (1), 105-122.
- Başal, H. A. (2003). "Okul Öncesi Eğitiminde uygulamalı Çevre Eğitimi". **Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar**, (Editör: Müzeyyen Sevinç). İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Bradley, J. C., Waliczek, T. M., & Zajicek, J. M. (1999). Relationship between environmental knowledge and environmental attitude of high school students. **The Journal of Environmental Education**, 30(3), 17-21.
- Çepni, S. (2007). **Araştırma ve Proje Çalışmalarına Giriş** (3.Baskı), Trabzon: Üçyol Yayıncılık
- Demirkaya, H. (2006). Çevre Eğitiminin Türkiye'deki Coğrafya Programları İçerisindeki Yeri ve Çevre Eğitimine Yönelik Yeni Yaklaşımlar. **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 16, Sayı: 1 Sayfa: 207-222, Elazığ. URL: <http://web.firat.edu.tr/sosyalbil/dergi/arsiv/cilt16/sayil1/207-222.pdf> adresinden 04 Haziran 2013 tarihinde erişilmiştir.
- Erten, S. (2004). Çevre Eğitimi ve Çevre Bilinci Nedir, Çevre Eğitimi Nasıl Olmalıdır? **Çevre ve İnsan Dergisi**, Ankara: Çevre ve Orman Bakanlığı Yayın Organı. Sayı 65/66. 2006/25. URL: <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~serten/makaleler/cevre.pdf> adresinden 10 Ağustos 2013 tarihinde erişilmiştir.
- Erten, S. (2005). Okul Öncesi Öğretmen Adaylarında Çevre Dostu Davranışların Araştırılması, **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 28, 91-100. <http://www.efdergi.hacettepe.edu.tr/200528S%C4%B0NAN%20ERTEN.pdf> adresinden 11 Temmuz 2013 tarihinde erişilmiştir.
- Huckle, J. (1993). Environmental Education: a view from critical theory, In J. Fien (ed.) **Environmental Education: a Pathway to Sustainability**. Deakin University Press, Geelong, pp. 43- 69.
- Karasar, N. (2007). **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, Ankara: Nobel Yayınları.

- Karatekin, K. ve B. Aksoy (2012). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Çevre Okuryazarlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi, **Turkish Studies**, Volume 7(1), p:1423-1438 URL: http://www.turkishstudies.net/Makaleler/805868107_75_karatekinkadir_aksoyb%C3%BClent_t.pdf adresinden 29 Haziran 2013 tarihinde erişilmiştir.
- Küçükçankurtaran, E. (2008). Çevre eğitiminde internetin kullanımı: Çevreye karşı olan sorumluluklarımızın farkına varmamızda İnternet Nasıl Etkili Olabilir? **XIII. Türkiye’de İnternet Konferansı Bildirileri** 22-23 Aralık 2008 Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara. URL: http://inet-tr.org.tr/inetconf13/kitap/kucukcankurtaran_inet08.pdf adresinden 10 Temmuz 2013 tarihinde erişilmiştir.
- Leeming, F. C. and Porter, B. E. (1997). Effects of Participation in Class Activities on Children’s Environmental Attitudes and Knowledge, **Journal of Environmental Education**, 28 (2), 33-42.
- M.E.B. (2005a). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi (4-5. Sınıflar) Öğretim Programı*. Ankara: **Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı**, URL: <http://ttkb.meb.gov.tr/program2.aspx/> adresinden 10 Haziran 2013 tarihinde erişilmiştir.
- M.E.B. (2005b). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi (6-7. Sınıflar) Öğretim Programı*. Ankara: **Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı**, URL: <http://ttkb.meb.gov.tr/program2.aspx/> adresinden 10 Haziran 2013 tarihinde erişilmiştir.
- Morgil, İ., Yılmaz, A. ve Cingör, N. (2002). Fen eğitiminde çevre ve çevre koruma projesi hazırlamasına yönelik çalışma. **5. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi**. ODTÜ Kültür ve Kongre Merkezi. 16-18 Eylül, Ankara.
- Özer, U. (1991). “Çevre Eğitimi”, **Türkiye’de Çevre Kirlenmesi Öncelikleri Sempozyumu Kitabı**, İstanbul: ss.21-22,
- Özoğlu, S. Ç. (1993). “Yaygın Eğitim Düzeyinde Çevre İçin Eğitim,” **Çevre Eğitimi**, Ankara: Türkiye Çevre Vakfı Yayınları, ss.65-80.
- Soran, H., Morgil, F. İ., Yücel, S. ve Işık, S. (2000). Biyoloji öğrencilerinin çevre konularına olan ilgilerinin araştırılması ve kimya öğrencileri ile karşılaştırılması. **Hacettepe Eğitim Fakültesi Dergisi**, 18, 128-139. URL: <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/hunefd/article/viewFile/5000048943/5000046263> 10 Ağustos 2013 tarihinde erişilmiştir.
- Tanrıverdi, B. (2009). Sürdürülebilir Çevre Eğitimi Açısından İlköğretim Programlarının Değerlendirilmesi, **Eğitim ve Bilim**, Cilt 34, Sayı 151, s.81-103. URL: <http://eb.ted.org.tr/index.php/EB/article/download/610/89> 10 Ağustos 2013 tarihinde erişilmiştir.
- Yılmaz, A., Morgil, İ., Aktuğ, P. ve Göbekli, İ. (2002). Ortaöğretim ve üniversite öğrencilerinin çevre, çevre kavramları ve sorunları konusundaki bilgileri ve öneriler. **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 22, 156-162. URL: <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/hunefd/article/viewFile/5000048837/5000046157> 10 Ağustos 2013 tarihinde erişilmiştir.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri** (5. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınları.

Extended Abstract

Introduction

The goal of referring the social and physical sciences, human-environment interactions, the use of natural resources in curriculums in Turkish Education; is to educate citizens who are environmentally conscious, sensitive and has positive behaviors rather than loading them with information. It has been seen in the education system that there is no specific course as “environment education” in the primary school level, but the topics are placed in some courses, especially in Science and Technology and Social Studies. However, the previous researches state that environment education could not be successful with the traditional curriculums (Leeming and Porter; 1997; Bradkey, Waliczek and Zajicek, 1999). Sustainability needs to come alive within the environment education by help of school curricula, which are the basic elements of school learning as effective and permanent. Social studies is one of the primary school courses that include environment and environmental education topics in Turkish Education system.

The Purpose of the Research

The purpose of this study is to analyze the place of environmental education in 4. 5. 6. and 7th grades Primary School Social Studies Curriculum which is implemented by Ministry of National Education within the context of general aims, vision of the curriculum, expectations, concepts, skills and values which are the basic elements of the curricula. In order to reach this aim, the answers of following questions are sought:

- 1. How environment education is placed in general aims of the social studies curriculum for 4.-5. and 6.-7. grades levels?*
- 2. How environment education is placed in the “vision statement” of the social studies curriculum for 4.-5. and 6.-7. grades levels?*
- 3. How environment education is placed in the expectations of the social studies curriculum for 4.-5. and 6.-7. grades levels?*
- 4. How environment education is placed within and between grade levels of the social studies curriculum?*
- 5. How environment education is placed in the skills, values and concepts of the social studies curriculum for 4.-5. and 6.-7. grades levels?*

The Method of the Research

Document analysis method was used to examine the curriculum document in terms of environmental education. The method of document analysis consists of available pressed or electronic forms of documents about the related topic. Also, the method enables the researcher to examine the source systematically. The documents used in this study are Turkish Social Studies curricula in 4. 5. 6. and 7. grade levels.

The Findings and Results of the Research

According to the findings, it has been reached that social studies curriculum includes 3 environment-related general aims, its vision statement has “education citizen that are

sensible to the environment he/she lives” which is environment-related, environment-related expectations are %12.6 of the all expectations, the most environment-related grade is the 5th with the rate of %17.3 in terms of environment-related expectations, and considerable amount of curriculum concepts, values and skill are environment-related.

According to the findings, in the general aims of social studies curriculum, there are 3 of 17 aims found environmental-related. But these general aims do not demonstrate evidence of sustainability, which is one of the key factors of environmental education. It has been concluded that the environment related aims should include sustainability.

In the curriculum’s vision, it has been seen that “sensible to the environment he/she lives” statement is the evidence of its connection with the environment education, which can be regarded as quite important. The vision statement can be regarded as pretty important element of the curriculum because it helps to shed light on the future of the environment-relation of the curriculum.

According to the analysis result about the expectations in the curriculum, the environment related expectations overall rate is %12.6 in all grades levels. The 5th grade is the highest level of environment relation in curricular expectations with the rate of %17.3. Consequently, the environment related expectations are not adequate in general. The environment related expectations contain awareness, appreciation and skill improvement features and so, they are more practical-oriented then theory-oriented. Within this context, it is important to present expectations that students can bring into life.

When other curricular elements such as concepts, values and skills are examined, it seems that environment is well connected with them in the curriculum. If we consider that the environment topic will be more and more into people’s life in the future, we had better helping our kids the gain appropriate skill to deal with it.

As a result, when the curriculum examined holistically, environment relation is stated in almost every section, but still needs to be improved for the future adaptation in terms of wider perspectives.